

De Dr. P.A. Tiele-Stichting stelt zich ten doel om de wetenschap van het boek in al haar aspecten te bevorderen. Om een nauwere samenwerking tussen alle branches en beroepsgroepen in de wereld van het boek te bewerkstelligen heeft zij een samenwerkingsverband tot stand gebracht waarin wetenschappelijke en marktgelieerde organisaties en instellingen zijn vertegenwoordigd.

AANGESLOTEN ORGANISATIES

Academie der Kunsten, Universiteit Leiden
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers)
Boekwetenschap en handschriftenkunde, Universiteit van Amsterdam, Leerstoelgroep-
Book and Digital Media Studies, Universiteit Leiden, Masteropleiding-
CB (Centraal Boekhuis)
Drukwerk in de Marge, Stichting ~
FOBID, Netherlands Library Forum
KB (Koninklijke Bibliotheek)
Koninklijke Boekverkopersbond
KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak)
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, (NLM D), Museum Enschedé
Museum Meermanno
NBV (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)
Nederlands Genootschap van Bibliofielen
Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren (NVVA)
NUV (Nederlands Uitgeversverbond)
SIOB (Sectorinstituut Openbare Bibliotheken)
Stichting Lezen
Stichting Handboekbinden
Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam (UBA)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden (UBL)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Utrecht (UBU)
Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam (UB-VU)

WETENSCHAPPELIJKE ADVIESRAAD

Prof. dr. J.A.A.M. Biemans, voorzitter
Prof. dr. J.A. Baggerman
Prof. J. Boter
Prof. dr. J.M.H.J. Hemels
Prof. dr. P.G. Hoftijzer
Prof. dr. A.A. den Hollander
Prof. dr. E.A. Kuitert
Prof. dr. D.H. Schram
Prof. dr. T.H.P.M. Thomassen
Prof. dr. h.c. G.A. Unger

Donateurs

De Tiele-Stichting wordt niet gesubsidieerd. Donateurs zijn daarom van harte welkom. Zij ontvangen de *Nieuwsbrief*, worden uitgenodigd voor de Tiele-lezingen en worden op de hoogte gehouden van alle activiteiten van de stichting. Voor een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar wordt u donateur. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de stichting: info@tiele-stichting.nl.

Sponsors

Amsterdam University Press
Bohn Stafleu van Loghum
Centraal Boekhuis
Gottmer Uitgevers Groep
Koninklijke Bibliotheek
WPG Uitgevers
Museum Meermanno
De Dr. P.A. Tiele-Stichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

Nieuwsbrief

De *Nieuwsbrief* van de Dr. P.A. Tiele-Stichting verschijnt onregelmatig, maar tenminste tweemaal per jaar, onder redactie van Maaïke Napolitano -Rietrae en Susan Derksen. Berichten en mededelingen kunt u sturen naar het secretariaat van de stichting of mailen naar info@tiele-stichting.nl.

BESTUUR

Voorzitter
Els van Eijck van Heslinga

Secretaris

Susan Derksen

Penningmeester

Marieke van Delft

Leden

Martijn David
Adriaan van der Weel
Barry Wiebenga
Jan-Peter Wissink

COÖRDINATOR

Maaïke Napolitano-Rietrae

COLOFON

DR. P.A. TIELE-STICHTING
Koninklijke Bibliotheek
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

T 070 314 02 92
F 070 314 05 12
E info@tiele-stichting.nl
I www.tiele-stichting.nl

KvK AMSTERDAM 41 20 47 37
POSTBANK 59 90 08
FORTIS BANK 83 00 85 084

BASISONTWERP
Yolanda Huntelaar, Amsterdam

DR. P.A. TIELE-STICHTING

Samenwerkingsverband voor Boekwetenschap in Nederland

NIEUWSBRIEF

nr. 20 - april 2013

UITREIKING TIELE-SCRIPTIEPRIJS EN MUSEUMMIDDAG

Aansluitend op de jaarvergaderingen van Aangeslotenen, de Wetenschappelijke Adviesraad en het Frederik Mullerfonds op 26 april is er in Museum Boerhaave een middagprogramma opgesteld voor iedereen die geïnteresseerd is in boekwetenschap.

De zetterij van Brill in de jaren '50

Studenten, docenten, onderzoekers, professionals uit het boekenvak, maar ook algemeen geïnteresseerden: iedereen is welkom om de middag bij te wonen. We beginnen om 13:15 uur met de uitreiking van de Tiele-scriptieprijs 2012. De jury, bestaande uit dr. Sandra van Voorst, dr. Roeland Harms en voorzitter dr. Joost Kircz, heeft alle ingezonden scripties beoordeeld en zal deze middag de winnaar bekend maken. De Tiele-scriptieprijs bestaat uit een geldbedrag van € 1000 en een aanvullende bijdrage voor de totstandkoming van een eventuele publicatie.

Na de prijsuitreiking staan er twee presentaties op het programma. Om te beginnen zal Herman Pabbruwe, CEO bij Brill, een inleiding geven op de tentoonstelling 'Geletterd & geleerd', welke ter gelegenheid van het 330-jarige bestaan van deze uitgeverij te bezichtigen is in Museum Boerhaave. Sinds de oprichting in 1683 heeft Brill niet alleen een goede reputatie opgebouwd vanwege de kwaliteit van de wetenschappelijke publicaties, maar ook als specialist in het drukken van een grote verscheidenheid aan complexe schriften – waaronder Arabisch, Aramees en Chinees. Ook aan de moderne hoogtepunten uit de uitgeverij – waaronder de nieuwe letter 'the Brill' – wordt in deze tentoonstelling aandacht besteed.

Marieke van Delft met de facsimile-uitgave van Atlas de Wit

Eveneens beroemd door zijn vakwerk op het gebied van complexe druktechnieken was uitgever/cartograaf/graveur Frederick de Wit (1630-1706). Van zijn zeer gedetailleerde stedenatlas, voor het eerst

Plus ça change

Martijn David

'Auteurs gaan hun eigen boeken uitgeven' en 'Piraterij is een groot gevaar'. Het zijn twee kreten die de laatste jaren als mantra's worden bezongen in vrijwel iedere analyse over 'het boekenvak'. Maar er is niets nieuws onder de zon. Charles Dickens, wiens literaire carrière in 1836 als een komeet omhoog schoot met zijn romandebuut *The Pickwick Papers*, kreeg enkele jaren later te maken met tegenvallende verkoopresultaten van *Martin Chuzzlewit*. Dickens' uitgever *Chapman & Hall* besloot hem aan een clause in zijn contract te houden: indien de verkoop tegenviel, diende hij een deel van het voorschot terug te betalen. Dickens ontstak in woede. 'I am so irritated, so rubbed in the tenderest part of my eyelids with bay-salt, that a wrong kind of fire is burning in my head.'

Als wraak besloot hij zijn volgend boek zelf uit te geven. Binnen zes weken schreef hij *A Christmas Carol* en voor vijf shilling kregen de gelukkige 6000 kopers van de eerste druk een prachtig gebonden boekje met ingekleurde tekeningen van *John Leech*. Dickens vond dat het boek er mooi uit moest zien en een lage verkoopprijs moest hebben. Dat was dan ook de reden dat in plaats van de verwachte opbrengst van duizend pond, Dickens achterbleef met 'slechts' £230. 'What a wonderful thing it is, that such a great success should occasion me such intolerable anxiety and disappointment!' Nog pijnlijker werd het toen Dickens besloot in 1844 een rechtszaak aan te spannen tegen de drukker *Lee & Haddock* die een 're-originated' versie van het boek hadden uitgebracht. Na de eerste zitting schreef Dickens: 'The pirates are beaten flat. They are bruised, bloody, battered, smashed, squelched, and utterly undone.'

Helaas was de triomf van korte duur, *Lee & Haddock* liet zich snel failliet verklaren en Dickens bleef achter met een rekening van £700.

Het was de laatste keer dat hij zelf als uitgever van zijn eigen romans optrad. Maar de piraterij is hij blijven bestrijden. Charles Dickens was waarlijk een moderne schrijver.

Martijn David is algemeen secretaris van de GAU en per april 2013 tevens bestuurslid van de Tiele-Stichting

Graf P.A. Tiele gered!

In 2012 ontdekte een oplettende donateur van de Tiele-Stichting dat het graf van de naamgever van de stichting, de vermaarde biograaf dr. P.A. Tiele, op het punt stond te verdwijnen. De gemeente Utrecht had namelijk besloten dat een deel van Begraafplaats Soestbergen moest wijken voor de aanleg van een groenstrook. De Tiele-Stichting heeft onmiddellijk contact opgenomen met Monumentenzorg en die liet al snel weten positieve belangstelling te hebben voor het grafmonument. Intussen werd er druk gecorrespondeerd over een eventuele herbegraving van de stoffelijke resten. Uiteindelijk bleek dit gelukkig niet nodig, omdat de gemeente Utrecht het monument op de erfgoedlijst plaatste en afzag van ruiming van de stoffelijke resten. Vooralnog blijven het graf en het monument op de oorspronkelijke plaats behouden en laat de gemeente Utrecht weten dat het niet waarschijnlijk is dat dit in de toekomst verandert. Wilt u het graf van P.A. Tiele bezoeken? Dat kan nog steeds op begraafplaats Soestbergen, vak 10, nr. 411.

Vernieuwde website

Na maandenlange voorbereiding presenteren wij u vol trots onze nieuwe website, nog steeds te vinden onder: www.tiele-stichting.nl. Het oude design, de techniek en de vindbaarheid waren niet meer van deze tijd en dus werd besloten een geheel nieuwe website te ontwerpen. De vindbaarheid en het gebruiksgemak waren daarbij onze uitgangspunten. De website heeft met het nieuwe ontwerp een dynamischer karakter gekregen en doordat we tevens enkele wijzigingen in de indeling hebben gemaakt, is hij gemakkelijker doorzoekbaar. Bovendien gaan wij met onze tijd mee en is de site nu ook te bekijken op tablets en smartphones. Niet alles is echter veranderd. Zo zijn de tabbladen nog steeds gebaseerd op hun papieren tegenhangers en voert het Tiele-groen de boventoon. Daarnaast is alle informatie die u van ons gewend bent nog steeds beschikbaar. U vindt er alle publicaties van de stichting op een rij; een overzicht van onze activiteiten; een overzicht van al het boekhistorisch onderwijs dat in Nederland en Vlaanderen onderwezen wordt; het boekhistorisch nieuws dat met grote regelmaat geactualiseerd wordt en nog veel meer. Bent u nieuwsgierig naar

gedrukt in 1698, heeft de Koninklijke Bibliotheek een prachtig ingekleurd exemplaar in bezit. Marieke van Delft, conservator Oude Drukken bij de Koninklijke Bibliotheek, werkte mee aan een facsimile-uitgave die in 2012 bij Uitgeverij Lannoo verscheen. Tijdens haar presentatie zal zij de aanwezigen meer vertellen over deze unieke atlas.

Na de presentaties hebben de aanwezigen de gelegenheid om mee te gaan met een rondleiding langs de Brill-tentoonstelling. De middag wordt afgesloten met een High Tea. Wilt u bij deze bijeenkomst aanwezig zijn en heeft u nog geen uitnodiging ontvangen? Stuur dan uiterlijk 19 april een email naar info@tiele-stichting.nl. Het aantal plaatsen is beperkt, dus wacht niet te lang!

TIELE-LEERSTOELDAG

Dat er ook afgelopen jaar veel belangstelling was voor de Leerstoelendag, bleek wel toen meer dan 100 geïnteresseerden zich aanmeldden voor deze vijfde editie op 7 december jongstleden. Ondanks de winterse weersomstandigheden was de aula van de Koninklijke Bibliotheek goed gevuld.

Na een welkomstwoord door Els van Eijck van Heslinga was het woord aan Arianne Baggerman, bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van uitgeverij en boekhandel aan de Universiteit van Amsterdam.

Tiele-hoogleraren v.l.n.r. Paul Hoftijzer, Arianne Baggerman, Adriaan van der Weel

Zij vestigde onder meer de aandacht op een vrij nieuw verschijnsel: boeken als decorstukken, van etalagemateriaal tot plantenbak. Wat doet een boek nog met de lezer? In dagboeken van enkele eeuwen geleden werd gesproken van het 'verslinden' van boeken. Hoe zijn leesgedrag en concentratievermogen sinds die tijd veranderd? Hoe komt het dat universiteitsbibliotheken overvol zijn, terwijl studenten via internet bijna alle benodigde informatie kunnen vinden?

Een voorbeeld van zo'n nuttige online bron is de website Historische Kranten. Paul Hoftijzer, bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van het Nederlandse boek in de vroegmoderne tijd aan de Universiteit Leiden, liet in zijn presentatie zien wat deze enorme database te bieden heeft. Nu een zoekopdracht op trefwoord veel resultaten geeft, kan worden onderzocht hoe vorm en inhoud van advertenties zich ontwikkelden, hoe de verslaggeving door de jaren heen veranderde en hoe druktechnieken vernieuwden.

Na deze presentatie kwamen de werelden van manuscripten en gedrukte teksten even samen tijdens de presentatie van *Eeuwenlang letters*. Deze gebundelde columns over letters uit de collectie van de

Koninklijke Bibliotheek, geschreven door Jos Biemans en Gerard Unger, werden na afloop goed verkocht in het boekenstandje.

Voor Gerard Unger was deze dag bovendien een mooie gelegenheid voor een afscheidslezing, aangezien hij vorig jaar afscheid nam als bijzonder hoogleraar op het gebied van de typografische vormgeving aan de Universiteit Leiden. Terugkijkend op veranderingen sinds zijn aanstelling, concludeerde Unger dat de mogelijkheden van de typografie in de digitaliserende leeromgeving nog niet optimaal worden toegepast. Hoewel er ook positieve ontwikkelingen zijn, bleek dat de universiteit in typografisch opzicht nog niet toe is aan grootschalige toepassing van digitaal onderwijsmateriaal. Om dit te verwezenlijken is veel, vooral interdisciplinair, onderzoek nodig, een reden te meer voor de Tiele-Stichting om er voor te zorgen dat deze leerstoel elders wordt voortgezet.

Voor het bezoek aan De Verdieping van Nederland presenteerde informatiespecialist Erik Geleijns een paar persoonlijke favorieten uit de collectie. De tentoonstelling, gecombineerd met de borrel, de boekenverkoop en veel interessante aanwezigen, vormde dan ook een passende afsluiting voor deze geslaagde Leerstoelendag.

NIEUW DEEL IN DE TIELE-REEKS BIJDAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE BOEKHANDEL

F. De Glas, *De regiekamer van de literatuur. Een eeuw Meulenhoff, 1895-2000* (Walburg Pers) 200 pagina's, 17 x 24 cm, garenloos gebrocheerd, rijk geïllustreerd in zwart-wit, ISBN 9 789057308666, prijs € 29,50

Explosieve debatten is het 14e boek dat verschijnt in de Nieuwe Reeks BGNB, die wordt uitgegeven onder auspiciën van de Tiele-Stichting.

Frank de Glas biedt in dit boek een kijkje achter de schermen van uitgeverij Meulenhoff, die zich in de loop van de twintigste eeuw heeft ontwikkeld tot een cultureel A-merk. Hij gaat na, welke auteurs vóór en na de Tweede Wereldoorlog de ruggengraat van het Meulenhoff fonds vormden. Hij laat zien hoe de bedrijfsleiding door de jaren heen de koers bijstuurde, successen voortzette en mislukte plannen bijstelde. Om auteurs en titels onder de aandacht te brengen bedacht de uitgeverij uitgekende exploitatiestrategieën: met reeksen, herdrukken, pocketedities, gebundelde uitgaven, coproducties met andere uitgeverijen of Verzameld Werk-edities. Ook werkte Meulenhoff samen met verenigingen en musea, nam tijdschriften over of stootte ze weer af. Hoofdrospelers hierin waren onder anderen de visionaire oprichter J.M. Meulenhoff, de latere Arbeiderspers-uitgever Theo Sontrop en de getalenteerde maar jong gestorven Willem Bloemena. Dit boek laat ook zien hoe de boeken-uitgeverij in de laatste decennia sterk veranderde en meer en meer onderdeel van de entertainmentindustrie is geworden.

het nieuwe ontwerp? Neem dan gauw een kijkje op onze nieuwe website!

Vernieuwde missie

De Tiele-Stichting heeft onlangs haar missie opnieuw geformuleerd. Deze luidt vanaf nu:

Missie

De Dr. P.A. Tiele-Stichting verankert de cultuur van de tekstuele media – in digitale, gedrukte en handschriftelijke vorm – in de maatschappij van heden en toekomst.

Visie

- Wij verenigen culturele en commerciële partijen die de dragers van tekst en beeld enerzijds verzamelen, conserveren, bestuderen en exposeren en anderzijds produceren, verspreiden en beschikbaar stellen
- Wij adviseren, gevraagd en ongevraagd, naast de aangesloten organisaties ook de overheid, publieke instellingen en de pers
- Wij stimuleren wetenschappelijk onderzoek van de dragers van tekst en beeld naar leesgedrag, conservering, digitalisering, ontsluiting, beschikbaarstelling en exploitatie van deze bronnen
- Wij dragen bij aan goed en vernieuwend onderwijs op deze terreinen
- Wij stimuleren de verspreiding van nieuwe inzichten op deze terreinen door het (mede)organiseren van lezingen en congressen, door het toekennen van prijzen, door het (laten) schrijven van publicaties en het (laten) samenstellen van presentaties.

Nieuwsredacteur Boekhistorisch Nieuws overleden

In de vroege ochtend van 20 februari j.l. is volkomen onverwacht Wilco van den Brink, nieuwsredacteur van *boekgeschiedenis.nl*, overleden. Hij is slechts 48 jaar geworden. Sinds 1986 werkte hij bij de Koninklijke Bibliotheek in verschillende functies, waarin hij zich ontwikkelde tot een bijzonder gewaardeerd medewerker op boekhistorisch gebied. De afgelopen jaren plaatste hij als Contentmanager Bibliopolis vrijwel alle nieuwsberichten op boekgeschiedenis.nl, die via een feed ook op de website van de Tiele-Stichting zichtbaar worden. Wilco was een zeer toegewijde nieuwsredacteur. Wij zullen hem erg missen. Momenteel wordt gezocht naar een opvolger. Nieuwsaantenderingen kunnen gestuurd worden naar bibliopolis@kb.nl